

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

Я. О. Сєріков

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ
ТА ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної
форми навчання зі спеціальності 263 – Цивільна безпека,
освітня програма «Охорона праці»)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2026

Серіков Я. О. Експертна діяльність в галузі охорони праці та промислової безпеки : конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання зі спеціальності 263 – Цивільна безпека, освітня програма «Охорона праці») / Я. О. Серіков ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2026. – 28 с.

Автор

канд. техн. наук, доц. Я. О. Серіков

Рецензент

Ю. С. Левашова, кандидат технічних наук, доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова)

Рекомендовано кафедрою охорони праці та безпеки життєдіяльності, протокол № 16 від 18.12.2025

© Я. О. Серіков, 2026

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ	5
1.1 Класифікація експертної діяльності з питань промислової безпеки та безпеки праці	5
1.1.1 Завдання та мета експертної діяльності з промислової безпеки та охорони праці. Основні визначення й поняття	6
1.1.2 Експертна діяльність з охорони праці та промислової безпеки як структурна складова системи управління охороною праці.....	8
1.1.3 Класифікація експертизи з питань безпеки праці та промислової безпеки	11
1.2 Законодавча та нормативно-технічна бази експертної діяльності з питань безпеки	12
1.2.1 Законодавче й нормативно-правове забезпечення та обґрунтування експертної діяльності з охорони праці	12
1.2.2 Вимоги законодавчих і нормативно-правових актів України щодо експертних організацій і експертів	13
1.3 Законодавче обґрунтування і проведення експертизи передпроектної та проектної документації з охорони праці та промислової безпеки	16
1.3.1 Порядок проведення експертизи передпроектної та проектної документації	16
1.3.2 Основні завдання експертизи передпроектної та проектної документації	17
1.4 Організація та проведення експертної діяльності з питань безпеки об'єктів підвищеної небезпеки	19
1.4.1 Послідовність і технологія проведення експертизи об'єктів підвищеної небезпеки	20
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ	22
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Предмет вивчення дисципліни «Експертна діяльність в галузі охорони праці та промислової безпеки» передбачає вивчення законодавчих і нормативно-правових актів, документації з питань проведення цих напрямів експертизи, набуття компетенцій щодо вирішення питань проведення експертизи у виробничій діяльності, набуття знань із підтвердження фактичних значень параметрів безпеки, їх відповідності вимогам нормативної документації, визначення безпеки виробничих процесів, експлуатації обладнання підвищеної небезпеки.

Експертна діяльність в галузі охорони праці та промислової безпеки є складовою системи управління охороною праці на державному рівні, оскільки її застосування спрямоване на забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці людини, трудового потенціалу нашої держави що є головним завданням керівників підприємств.

Конспект лекцій з дисципліни забезпечує закріплення знань, набутих під час аудиторних занять, сприяє розвитку навичок роботи з нормативною і технічною літературою, а також є допоміжним підґрунтям при підготовці фахівців до здійснення самостійного аналізу відповідності створених безпечних і нешкідливих умов під час здійснення практичної і розумової діяльності в усіх сферах щодо вимог законодавчих і нормативно-правових актів з охорони праці та промислової безпеки.

1 ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Класифікація експертної діяльності з питань промислової безпеки та безпеки праці

У зв'язку з розвитком технологій, промислових підприємств, упровадженням нових виробничих потужностей та устаткування найнеобхіднішою умовою збереження здоров'я працівників, населення, успішної діяльності будь-якого підприємства є належний рівень організації охорони праці й забезпечення промислової безпеки.

Експертна діяльність з охорони праці та промислової безпеки стала необхідною для більшості сучасних підприємств. Це визначається тим, що одним із головних пріоритетів у політиці будь-якої розвиненої держави є захист її населення як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз (аварій, надзвичайних ситуацій антропогенного характеру) для життя і здоров'я людини.

Експертиза промислової безпеки висуває до підприємств, особливо до тих, які експлуатують небезпечні виробничі об'єкти, жорсткі вимоги, а їх виконання є необхідною умовою для діяльності будь-якого підприємства на законних підставах.

Метою експертної діяльності з охорони праці та промислової безпеки є виявлення відповідності чи невідповідності підприємства нормам промислової безпеки та охорони праці. Позитивний висновок, отриманий у результаті такої експертизи, є офіційним допуском до подальших дій підприємства (розширеного, технічного переоснащення тощо).

Завдання експертної діяльності з охорони праці та промислової безпеки:

- забезпечення реалізації й ефективної та безпечної експлуатації проєктів будівництва, об'єктів різнопланового призначення з позицій охорони праці та промислової безпеки;
- забезпечення функціонування, безпечних і нешкідливих умов праці, особливо на об'єктах підвищеної небезпеки;
- вирішення конфліктних ситуацій на виробництві, що виникають під час розслідування нещасних випадків чи професійних захворювань.

1.1.1 Завдання та мета експертної діяльності з промислової безпеки та охорони праці. Основні визначення й поняття

Основні визначення й поняття.

Промислова безпека – це стан захищеності життя та здоров'я людей від небезпечних виробничих факторів при використанні небезпечних виробничих об'єктів, що забезпечується системою правових, соціально-економічних та організаційно-технічних заходів.

Експертиза промислової безпеки – це оцінка відповідності об'єкта експертизи вимогам промислової безпеки, результатом якої є висновок експертизи.

Державна експертиза інвестиційних програм і проєктів будівництва – це офіційна оцінка компетентним органом держави основних даних інвестиційного проєкту будівництва та його відповідності загальнообов'язковим вимогам.

Експертиза проєктів будівництва – це комплексна державна експертиза розроблених проєктів та їх кошторисної документації на будівництво об'єктів до їх затвердження.

Експертиза електроустановок – офіційне підтвердження фактичних значень параметрів безпеки, їх відповідність вимогам нормативної документації та визначення можливості безпечної експлуатації електроустановки.

Експертиза підприємств, об'єктів, робіт, технологій та устаткування підвищеної небезпеки – це процедура аналізу стану з наступною видачею або відмовою у видачі, переоформленям, видачею дублікатів, анулюванням Центральним органом виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду й контролю за додержанням законодавства про працю та охорону праці* та його територіальними органами дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки й на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки.

Об'єкт підвищеної небезпеки – єдиний майновий комплекс підприємства, що включає будь-які будівлі, виробництва (цехи, відділення,

* Державна служба України з питань праці – Держпраці.

виробничі дільниці), окреме обладнання та джерела небезпеки, розташовані в межах території такого об'єкта, який за результатами ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки вважається об'єктом підвищеної небезпеки відповідного класу.

Застосування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки – це використання машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки за призначенням згідно з результатами оцінки їх відповідності вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки.

Експлуатація машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки – це довготривалий період використання під час виробничого процесу машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки з урахуванням їх експлуатаційних характеристик.

Роботи підвищеної небезпеки – це роботи, що виконують в умовах впливу шкідливих та небезпечних виробничих чинників, які потребують професійного добору чи пов'язані з обслуговуванням, управлінням та застосуванням технічних засобів або процесів, що створюють підвищений ризик аварій, пожеж, загрози життю, здоров'ю або навколишньому середовищу.

Експертні організації – це експертно-технічні центри, які належать до сфери управління Центрального органу виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю та охорону праці, або незалежні експертні організації, які забезпечують науково-технічну підтримку державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Технічна підтримка державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці – це технічна, експертна діяльність за напрямками, розробленими Центральним органом виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю й охорону праці, затвердженими в установленому порядку, що спрямована на підвищення ефективності контрольної-наглядової діяльності у зазначеній сфері.

Висновок експертизи – це документ, який складається експертною організацією за результатами проведення експертизи стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання за формою, розробленою Центральним органом виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням

законодавства про працю та охорону праці, затвердженою в установленому порядку та містить інформацію про відповідність чи невідповідність об'єкта експертизи вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки, на підставі чого приймається рішення щодо видачі дозволу.

1.1.2 Експертна діяльність з охорони праці та промислової безпеки як структурна складова системи управління охороною праці

Згідно з системою Державного управління охороною праці Головне управління на рівні держави, державні територіальні органи Держпраці на місцях здійснюють такі основні функції:

- організовують систему навчання з охорони праці;
- забезпечують консультації (безоплатні) представникам підприємств, організацій і установ з питань охорони праці;
- контролюють рівень знань слухачів під час проведення навчань з охорони праці;
- проводять періодичну наглядову діяльність за умовами праці, станом охорони, безпеки й електробезпеки на робочих місцях підприємств;
- проводять періодичний контроль за умовами праці, станом охорони, безпеки й електробезпеки на робочих місцях підприємств;
- проводять експертизи з охорони праці та промислової безпеки;
- проводять аудит охорони праці та промислової безпеки;
- проводять експертизи із сертифікації, технічної діагностики обладнання, робіт підвищеної небезпеки;
- надають безоплатну консультативну допомогу щодо питань з охорони праці та промислової безпеки;
- надають юридичні послуги, експертизи для вирішення юридичних питань, пов'язаних з охороною праці.

Місце й роль експертної діяльності в системі управління охороною праці (СУОП).

У системі управління охороною праці та промисловою безпекою експертна діяльність займає важливе місце. Це визначається тим, що на неї покладено виконання таких завдань:

1. Підтвердження достатнього рівня розроблених заходів з охорони праці та промислової безпеки в проєктній документації на будівельні об'єкти.

2. Підтвердження безпечної експлуатації обладнання, машин і механізмів підвищеної небезпеки. Проведення такого виду експертизи є обов'язковим заходом для підприємств, що застосовують чи використовують обладнання, машини, механізми підвищеної небезпеки.

3. Підтвердження безпечного провадження робіт підвищеної небезпеки. Проведення такого виду експертизи є обов'язковим заходом для підприємств, що виконують роботи підвищеної небезпеки.

4. Підтвердження безпечної експлуатації обладнання, машин і механізмів підвищеної небезпеки при продовженні ресурсу таких об'єктів чи заборона його подальшого використання.

5. Контроль відповідності реалізованих на підприємствах заходів з охорони праці та промислової безпеки встановленим вимогам. Це включає перевірку на відповідність документації, будівель і споруд, технологічних процесів, машин і механізмів, обладнання, індивідуальних засобів захисту встановленим нормам.

6. Правовий, тобто юридичний захист підприємства й роботодавця у разі незгоди з результатами перевірок або розслідувань нещасних випадків.

Отже, експертна діяльність з охорони праці та промислової безпеки є важливим структурним елементом системи управління охороною праці.

Завдяки їй провадженню вирішуються такі завдання:

– забезпечення й поліпшення безпеки та здоров'я працівників. Це завдання вирішується в результаті скрупульозного аналізу виробничих обставин для виявлення з наступним усуненням негативних виробничих факторів;

– забезпечення відповідності фактичного стану охорони праці та промислової безпеки на підприємстві встановленим вимогам. Експертна діяльність дає змогу виявити недоліки в цій сфері, надати рекомендації підприємству для забезпечення відповідності вимогам законодавства та нормативно-правовим актам. При цьому підприємство не підлягає накладенню штрафів чи інших санкцій;

– забезпечення зниження невикористаних витрат. Цей фактор експертної діяльності формується в результаті реалізації виявлених

недоліків. При цьому знижується виробничий травматизм, професійні захворювання, що дає змогу зменшити затрати на лікування чи компенсації потерпілим на виробництві;

– підвищення продуктивності праці. Забезпечення безпекових умов, поліпшення умов праці, що приводить до зменшення кількості нещасних випадків і, як наслідок, позитивно впливає на рівень продуктивності праці та загальну економічну ефективність підприємства.

Отже, експертна діяльність з охорони праці та промислової безпеки є важливим механізмом, елементом системи управління охороною праці (рис. 1), що допомагає роботодавцям не тільки поліпшити управління безпекою, забезпечити нешкідливість праці, й удосконалити безпечність умов праці.

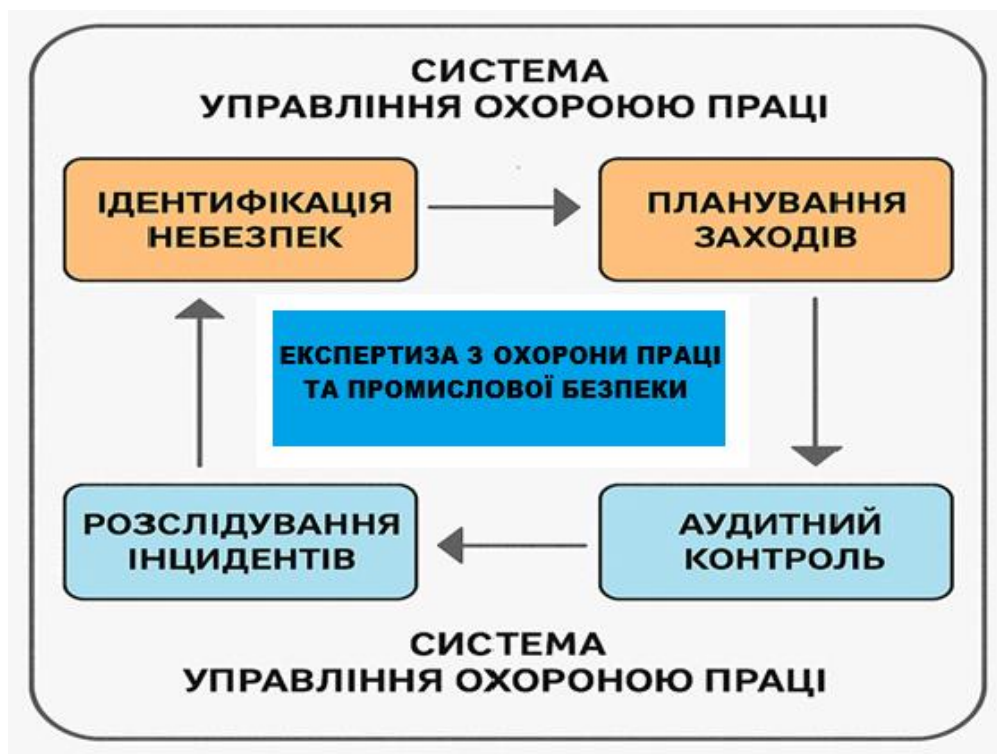

Рисунок 1 – Структура системи управління охороною праці

З метою забезпечення реалізації і ефективної та безпечної експлуатації проєктів будівництва об'єктів різнопланового призначення з погляду охорони праці, промислової безпеки, а також функціонування, безпечних і нешкідливих умов праці, особливо на об'єктах підвищеної небезпеки, для вирішення конфліктних ситуацій на виробництві в

структурі системи державного управління охороною праці передбачені й функціонують експертні організації з охорони праці державної і недержавної форм власності.

1.1.3 Класифікація експертизи з питань безпеки праці та промислової безпеки

Залежно від визначених завдань, розроблено і застосовують відповідні види експертної діяльності, які належать до питань охорони праці й промислової безпеки.

Державна експертиза інвестиційних програм і проєктів будівництва – це офіційна оцінка компетентним органом держави основних даних інвестиційного проєкту будівництва та його відповідності загальнообов'язковим вимогам.

Експертиза проєктів будівництва – комплексна державна експертиза розроблених проєктів та їх кошторисної документації на будівництво об'єктів до їх затвердження.

Експертиза підприємств, об'єктів, робіт, технологій та устаткування підвищеної небезпеки – процедура аналізу стану з наступною видачею або відмовою у видачі, переоформленям, видачею дублікатів, анулюванням Центральним органом виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю й охорону праці та його територіальними органами дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки, а також на експлуатацію чи застосування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки.

Експертиза з питань безпеки життєдіяльності та охорони праці (експертиза нещасних випадків) – це процес дослідження явищ, процесів, матеріальних об'єктів, пов'язаних із настанням нещасного випадку. За змістом він включає дослідження відповідності:

- обладнання, технологічних процесів, об'єктів регламентованим вимогам щодо промислової безпеки й безпеки життєдіяльності;
- застосування й відповідності засобів індивідуального захисту, інструментів та обладнання, що використовувалися під час проведення виробничої діяльності й різноманітних заходів тощо.

Експертиза нещасних випадків є судовою експертизою.

Експертиза електроустановок – офіційне підтвердження фактичних значень параметрів безпеки, їх відповідність вимогам нормативної документації та визначення можливості безпечної експлуатації електроустановки.

Експертиза умов праці – оцінка відповідності фактичних умов праці вимогам безпеки та гігієни праці, регламентованим законодавчими й нормативно-правовими актами, через виявлення шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища.

Психофізіологічна експертиза – це комплекс заходів, спрямованих на проведення професійного добору працівника за його професійно важливими й необхідними психофізіологічними якостями. Психофізіологічна експертиза є складовою медичних оглядів працівників, які залучаються до виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору.

Експертиза засобів індивідуального та колективного захисту – перевірка відповідності засобів захисту регламентованим вимогам, дослідження їх ефективності та надійності.

1.2 Законодавча та нормативно-технічна база експертної діяльності з питань безпеки

1.2.1 Законодавче й нормативно-правове забезпечення та обґрунтування експертної діяльності з охорони праці

Базовим законодавчим актом, що визначає вимоги безпеки праці й обов'язки роботодавця та обґрунтовує необхідність експертної діяльності з охорони праці та промислової безпеки, є Закон України «Про охорону праці» [1]. Зокрема, ст. 21 Закону України «Про охорону праці» визначає вимоги щодо додержання норм та правил з охорони праці під час проектування, будівництва, експлуатації об'єктів та до засобів виробництва. Це включає забезпечення відповідності нормативним актам з охорони праці та промислової безпеки виробничих будівель, споруд, машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, а також технологічних процесів. Тобто положення ст. 21 Закону зосереджені на забезпеченні безпеки та здоров'я працівників на робочих місцях, від етапів проектування та будівництва.

Згідно із Законом, на роботодавця покладена відповідальність відносно забезпечення відповідності встановленим нормативно-правовими актами вимогам щодо охорони праці та промислової безпеки під час виробничих процесів, будівництва, реконструкції й експлуатації об'єктів. Це означає, що всі виробничі об'єкти, виробниче обладнання, технологічні процеси повинні враховувати безпеку працівників, згідно з чинними нормативно-правовими актами з охорони праці, на всіх стадіях – проектування, будівництва, експлуатації.

Проведення експертної діяльності відносно об'єктів підвищеної небезпеки є обов'язковим [2].

Експертиза проєктів будівництва на їх відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці проводиться відповідно до положень ДСТУ 8907:2019 Настанова щодо організації проведення експертизи проєктної документації на будівництво [3].

Якщо на об'єкті чи підприємстві проводять роботи підвищеної небезпеки чи застосовують обладнання, машини чи механізми підвищеної небезпеки, то для функціонування цих виробничих об'єктів також потрібно одержати офіційний дозвіл. Такий дозвільний документ, тобто Дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки [4] та на експлуатацію обладнання підвищеної небезпеки [5], видає на безоплатній основі Державна служба України з питань праці (Держпраці). Але підґрунтям для видання Дозволу є позитивний висновок проведеної експертизи з охорони праці та промислової безпеки [6].

1.2.2 Вимоги законодавчих і нормативно-правових актів України щодо експертних організацій і експертів

Експертні організації – це експертно-технічні центри, які належать до сфери управління Центрального органу виконавчої влади, що реалізує Державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю та охорону праці, або незалежні експертні організації, які забезпечують науково-технічну підтримку державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Отже, проводити експертну діяльність з охорони праці та промислової безпеки мають право експертно-технічні центри, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну

політику у сфері охорони праці, тобто центри Державної форми власності, а також незалежні експертні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення науково-технічної підтримки державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці, тобто експертні організації недержавної форми власності.

Незалежно від форми власності експертні організації, що мають намір виконувати чи вже проводять експертну діяльність щодо визначення стану охорони праці та промислової безпеки на підприємствах, установах чи організаціях, повинні відповідати офіційно встановленим положенням нормативно-правового документа «Вимоги до суб'єктів господарювання, які мають намір виконувати чи виконують експертизу стану охорони праці та безпеки промислового виробництва, проводити чи проводять технічний огляд, експертне обстеження чи технічне діагностування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» [7]. При цьому встановлений перелік напрямів їхньої діяльності:

- експертна діяльність щодо стану охорони праці та промислової безпеки на підприємствах, установах чи організаціях під час виконання робіт підвищеної небезпеки;
- експертна діяльність відносно стану охорони праці та промислової безпеки на підприємствах, установах чи в організаціях під час експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки;
- експертна діяльність відносно відповідності машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки;
- експертна діяльність відносно обстеження, технічного діагностування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки;
- експертна діяльність спеціалізованих організацій, які мають намір проводити технічний огляд, випробування устаткування, що перебуває у його володінні та експлуатації.

Такі експертні організації повинні мати такі характеристики:

1. Мати статус юридичної особи.
2. Володіти матеріально-технічним забезпеченням, необхідним для виконання визначених завдань.

3. У штаті мати фахівців, які мають підтверджену в установленому порядку кваліфікацію. При цьому необхідно виконувати такі вимоги:

- потрібно мати не менше двох експертів із кожного напрямку експертної діяльності;
- експерти повинні виконувати роботи у відповідній сфері експертної діяльності;
- експерти повинні виконувати роботу на умовах трудового договору.

4. Мати розроблені посадові інструкції експертів, у яких визначні завдання, права, обов'язки, відповідальність, а також кваліфікаційні вимоги, до яких належать освіта й досвід роботи.

5. Мати розроблену систему обліку та розгляду претензій і спірних питань.

6. Упроваджену систему управління якістю роботи, що відповідає кожній сфері експертної діяльності, тобто тій, у якій має бути передбачений постійний контроль за якістю робіт у відповідній сфері експертної діяльності.

7. Мати опис процедур проведення робіт у відповідній сфері експертної діяльності, систему контролю за правильністю оформлення результатів проведення робіт, систему обліку та архів результатів проведення робіт.

8. Бути акредитованими національним органом України з акредитації як органи у сфері експертної діяльності.

9. Не бути пов'язаними з проєктуванням, виготовленням, постачанням, придбанням, володінням, користуванням чи експлуатацією або введенням в експлуатацію, монтажем, налагодженням, технічним обслуговуванням, ремонтом, модернізацією, реконструкцією чи заміною устаткування, щодо якого проводяться експертизи.

10. Проводити експертну діяльність у межах акредитації і з забезпеченням технічної компетентності.

11. Не піддаватися тиску та спонуканню, зокрема фінансового характеру, що може впливати на її судження або на результати її діяльності, особливо з боку тих, хто зацікавлені в результатах такої діяльності.

12. Забезпечувати подання до Держпраці інформації:

- зміну сфери акредитації;

- розширення та обмеження сфери акредитації;
- тимчасового призупинення та поновлення дії;
- скасування атестата про акредитацію;
- зміну складу експертів.

13. Здійснювати проведення експертизи стану охорони праці та промислової безпеки відповідно до вимог законодавства.

1.3 Законодавче обґрунтування й проведення експертизи передпроектної та проектної документації з охорони праці та промислової безпеки

Експертиза проектної документації з питань охорони праці провадиться в обов'язковому порядку щодо всіх проєктів на будівництво та реконструкцію виробничих об'єктів і виготовлення засобів виробництва незалежно від форм власності та джерел фінансування.

Вимоги є обов'язковими для всіх організацій, що розробляють або застосовують проєктну документацію, а також для органів, що здійснюють експертизу цієї документації на її відповідність нормативним актам з охорони праці та промислової безпеки.

1.3.1 Порядок проведення експертизи передпроектної та проектної документації

Експертиза проводиться згідно з Положенням про порядок проведення державної експертизи проектної документації на будівництво та реконструкцію виробничих об'єктів і виготовлення засобів виробництва на відповідність їх нормативним актам про охорону праці.

Потрібно зазначити, що при цьому проєктна документація на виробничі об'єкти, будівництво або реконструкція яких розпочалася вже після прийняття Постанови КМ України від 23.06.94 № 431, повинна обов'язково пройти експертизу на відповідність нормативним актам про охорону праці. Експертиза виконується експертно-технічними центрами (ЕТЦ) Держпраці.

1.3.2 Основні завдання експертизи передпроектної та проектної документації

До основних завдань експертизи передпроектної та проектної документації належать:

- оцінка відповідності проектних рішень з питань охорони праці та промислової безпеки сучасному технічному рівню, а також досягненням вітчизняної і зарубіжної науки й практики;
- оцінка достатності і якості прийнятих проектних рішень відносно забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці, зокрема засобів колективного та індивідуального захисту працівників від небезпечних та шкідливих виробничих умов праці, захисних засобів щодо запобігання нещасним випадкам та аваріям;
- визначення наявності заходів захисту від небезпечних геологічних, гідрогеологічних та сейсмічних процесів;
- перевірка наявності дозволів органів державного нагляду за охороною праці на виготовлення засобів виробництва та застосування, що засвідчують безпеку їх використання.

Роботи з експертизи проекту проводяться за договором ЕТЦ Держпраці, укладеним із власником проектної організації, в якому обумовлюються:

- обсяги робіт, тобто конкретні розділи проекту й та проектна документація, що підлягають експертизі з питань охорони праці та промислової безпеки;
- терміни виконання робіт та їх вартість.

Для одержання експертного висновку власник проектної організації або уповноважений ним орган подає до експертно-технічного центру територіального органу Держпраці заяву та загальну пояснювальну записку до проекту.

Одночасно з проектною документацією власник подає до ЕТЦ Держпраці копії висновків по проекту органів і закладів санітарно-епідеміологічної служби МОЗ, органів державного пожежного нагляду управління пожежної охорони МВС.

У разі необхідності ЕТЦ Держпраці має право вимагати з метою ознайомлення:

- розрахунки конструкцій;

- перелік застосовуваного устаткування;
- концентрації забруднюючих речовин тощо.

Вартість робіт, пов'язаних із проведенням експертизи проєктної документації з питань охорони праці та промислової безпеки, визначається відповідно до положень «Кошторисних норм України. Настанови з визначення вартості проєктних, науково-проєктних, вишукувальних робіт та експертизи проєктної документації на будівництво», затверджених Міністерством розвитку громад та територій України.

Сума оплати договору з експертизи надходить на рахунок ЕТЦ Держпраці, що здійснює експертизу.

Термін проведення експертизи проєктної документації з питань охорони праці та промислової безпеки щодо проєктів, які підлягають затвердженню в Кабінеті Міністрів України незалежно від кошторисної вартості та в центральних і місцевих органах державної виконавчої влади, не повинен перевищувати:

- при базовій кошторисній вартості понад 60 млрд грн (у цінах 1993 року) – 30 календарних днів;
- при базовій кошторисній вартості в межах 60 млрд грн – 20 днів.

Термін проведення експертизи обчислюється починаючи з дати подання власником зазначених матеріалів та перерахування передоплати.

Експертиза виконується технічними експертами ЕТЦ Держпраці, але на договірній основі до експертизи можуть залучатися спеціалісти інших організацій.

При проведенні експертизи з охорони праці та промислової безпеки необхідно керуватися:

- чинним законодавством України;
- чинними нормативними актами, розміщеними в державному реєстрі нормативних актів про охорону праці;
- актами розслідування аварій, нещасних випадків, що сталися на виробництві.

За результатами експертизи проєктної документації з питань охорони праці та промислової безпеки оформляється експертний висновок, який підписується начальником ЕТЦ або його заступником.

Нумерація експертних висновків здійснюється згідно із встановленим порядком, а реєстрація – у книзі-реєстрі.

Експерти, які проводили експертизу, керівники ЕТЦ несуть дисциплінарну відповідальність за якість експертного висновку, його відповідність чинному законодавству.

У разі отримання негативного експертного висновку за проектом власник повинен усунути зауваження щодо порушення нормативних актів про охорону праці й надати проектну документацію ЕТЦ для повторного розгляду згідно з порядком проведення експертизи.

У разі незгоди з експертним висновком власник або уповноважений ним орган може оскаржити його у Держпраці в місячний термін.

Роботодавець, який розпочав будівництво чи реконструкцію виробничих об'єктів чи виготовлення засобів виробництва без одержання позитивного експертного висновку, несе відповідальність згідно з чинним законодавством України.

1.4 Організація та проведення експертної діяльності з питань безпеки об'єктів підвищеної небезпеки

У разі планування застосування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки (об'єктів підвищеної небезпеки) потрібно отримати дозвільний документ на експлуатацію чи їх застосування від Управління Держпраці. Дозвільний документ видається на основі позитивного висновку експертизи таких об'єктів.

Потрібно зазначити, що порядок видачі дозволів або відмови щодо їх видавання чи переоформлення, а також видавання дублікатів, анулювання наявних дозволів, що оформлені й видані центральним органом виконавчої влади, яка реалізує державну політику у сфері охорони праці (Держпраці), включно з переліками видів робіт, машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки та розмірів тарифів на проведення експертизи стану охорони праці й промислової безпеки, позитивний висновок якої є підставою для видачі дозволів, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Експертиза об'єктів підвищеної небезпеки – це процедура оцінки охорони праці, технічного стану обладнання, споруд, технологічних процесів, матеріалів, документації тощо на відповідність вимогам

законодавства у сфері охорони праці та промислової безпеки.

Вона проводиться для підтвердження можливості безпечної експлуатації об'єкта чи виявлення необхідності його модернізації, ремонту чи виведення з експлуатації.

Підставами для проведення експертизи об'єктів підвищеної небезпеки є:

1. Перевірка фактичного стану охорони праці та промислової безпеки перед початком експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки.
2. Перевірка стану охорони праці та промислової безпеки після модернізації чи реконструкції об'єктів.
3. Перевірка стану охорони праці та промислової безпеки після пошкодження об'єкта підвищеної небезпеки чи аварійної ситуації.
4. У разі закінчення встановленого терміну експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки.
5. Планова чи позапланова вимога Управління Держпраці.

1.4.1 Послідовність і технологія проведення експертизи об'єктів підвищеної небезпеки

Керівник підприємства ухвалює рішення про необхідність проведення експертизи об'єкта підвищеної небезпеки.

На підставі наказу чи розпорядження керівника укладається договір з експертною організацією, що має ліцензію на проведення експертизи.

На підставі укладеного договору підготовляють та *передають експертній організації таку документацію* (перелік документації залежить від конкретного об'єкта підвищеної небезпеки):

1. Проектна та/чи технічна документація на об'єкт.
2. Технічний паспорт, інструкції, сертифікати об'єкта.
3. Протоколи контролю стану допоміжних об'єктів.
4. Акти приймання об'єкта в експлуатацію, його технічних оглядів, дефектації.
5. Журнали технічного обслуговування об'єкта, його ремонтів.

Під час проведення експертизи проводять такі дослідження:

1. Візуальний огляд об'єкта, вимірювання необхідних параметрів, визначення характеристик, умов експлуатації тощо.

2. На підставі результатів проведених досліджень експерти виконують оцінку *технічного стану об'єкта підвищеної небезпеки за такими параметрами й характеристиками* (перелік параметрів і характеристик залежить від конкретного об'єкта підвищеної небезпеки): стан додержання технічних умов, що визначені виробником об'єкта підвищеної небезпеки та перевірка фактичного стану відповідності встановленим вимогам, зокрема:

- технічного регламенту на об'єкт підвищеної небезпеки;
- нормативно-правовим актам з охорони праці та промислової безпеки.

3. Аналіз фізичного зносу (у разі експертизи при закінченні встановленого терміну експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки).

4. На підставі проведеної оцінки технічного стану об'єкта підвищеної небезпеки експерти в разі експертизи при закінченні встановленого терміну експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки визначають його залишковий ресурс із такими висновками:

- можливість подальшої експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки;
- необхідність модернізації чи ремонту;
- виведення з експлуатації.

Наступним (заключним) етапом є *оформлення офіційного документа – експертного висновку*.

Експертний висновок повинен включати такі основні відомості:

1. Інформацію про підприємство – власника об'єкта підвищеної небезпеки.

2. Опис, інформацію про об'єкт підвищеної небезпеки.

3. Результати експертного обстеження.

4. Виявлені недоліки та порушення (в разі наявності).

5. Висновок про технічний стан об'єкта підвищеної небезпеки.

6. Рекомендації.

Експертний висновок за результатами експертизи може бути позитивним і негативним.

У разі позитивного висновку умовно (до одержання дозволу від Держпраці) підприємству дозволяється ввести в експлуатацію чи продовжити подальшу експлуатацію об'єкта підвищеної небезпеки.

Негативний висновок – це документальна заборона введення в експлуатацію чи продовження подальшої експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки до усунення недоліків або його списання.

Експертний висновок передають:

- керівництву підприємства;
- у разі позитивного висновку – Державній службі України з питань праці (Держпраці) для одержання дозволу на експлуатацію об'єкта підвищеної небезпеки.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. На підставі яких положень головних нормативно-технічних документів проводиться експертиза з охорони праці та промислової безпеки?

2. Які організаційні заходи виконують під час проведення робіт із експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

3. Які основні системні положення викладені в правилах проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

4. Особливості проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки в галузі енергетики.

5. Пояснити необхідність і причини проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки.

6. У чому полягає підготовка при проведенні робіт із експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

7. Навести основні причини, що обумовлюють необхідність проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки.

8. У чому полягає відмінність між потенційно небезпечним об'єктом та об'єктом підвищеної небезпеки?

9. Основні положення експертного висновку про відповідність технологічної, конструкторської, технічної документації нормативним актам із питань охорони праці та промислової безпеки?

10. Чи є експертиза з охорони праці та промислової безпеки одноразовим заходом? Відповідь обґрунтуйте.

11. Чи стосується експертиза з охорони праці та промислової безпеки всього підприємства в цілому?

12. Мета експертизи охорони праці та промислової безпеки підприємства.

13. Які організації уповноважені проводити експертизу з охорони праці та промислової безпеки?

14. Які загальні характеристики засобу виробництва описують під час проведення експертизи з промислової безпеки?

15. Які загальні характеристики засобу виробництва описують під час проведення експертизи з охорони праці?

16. Які основні завдання експертизи з охорони праці та промислової безпеки? Що є результатом її проведення?

17. Зміст експертного висновку на відповідність технологічної, конструкторської, технічної документації з питань охорони праці та промислової безпеки.

18. Хто має право на проведення експертизи технологічної, конструкторської, технічної документації з питань охорони праці та промислової безпеки?

19. Наведіть основні правила проведення експертизи з питань охорони праці та промислової безпеки.

20. Яким є термін проведення експертизи технологічної, конструкторської, технічної документації з питань охорони праці та промислової безпеки?

21. Хто відповідає за результати проведення експертизи з питань охорони праці та промислової безпеки?

22. Повноваження експертів при проведенні експертизи з питань охорони праці та промислової безпеки.

23. Які вимоги висуваються до експертів з питань охорони праці та промислової безпеки?

24. Які права мають експерти при проведенні експертизи з питань охорони праці та промислової безпеки?

25. У чому полягає відмінність експертизи з охорони праці й атестації робочих місць за умовами праці?

26. Що є основою для проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

27. Які методи використовують при проведенні експертизи з питань охорони праці та промислової безпеки?

28. Суть методу «Дерева небезпек». Наведіть приклад.

29. Які документи надають експерту під час проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

30. Хто формує склад комісії для проведенні експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

31. Наведіть приклади причин проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки.

32. Якими є підстави для відмови у видачі висновків державної експертизи умов праці та промислової безпеки?

33. Які встановлені правила оформлення і зберігання акту з експертизи умов праці?

34. У чому полягає ситуаційний аналіз при проведенні експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

35. Які функції покладені на представників підприємства, на якому проводять експертизу з охорони праці та промислової безпеки?

36. Якими мають бути дії замовника проведення державної експертизи з охорони праці в разі його незгоди з експертними висновками?

37. Який застосовують алгоритм розрахунку тарифу на проведення експертизи стану охорони праці та безпеки промислового виробництва?

38. Наведіть види експертизи охорони праці та промислової безпеки.

39. Що є обов'язковою умовою початку будівництва, реконструкції чи ліквідації небезпечного виробничого об'єкта?

40. Які існують вимоги до проведення експертизи будівель і споруд з охорони праці та промислової безпеки? Які нормативні документи їх регламентують?

41. У яких випадках проводиться експертиза з охорони праці та промислової безпеки будівель і споруд? Що вона повинна включати?

42. Які існують вимоги до проведення експертизи проєктної документації? Які нормативні документи їх регламентують?

43. Мета проведення експертизи промислової безпеки проєктної документації. Її основні завдання.

44. Аналіз та оцінка яких частин проєктної документації може бути здійснена в разі проведення експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

45. Які існують вимоги до проведення експертизи технічних пристроїв? Які нормативні документи їх регламентують?

46. Що таке технічне діагностування?

47. З яких етапів складається експертне обстеження технічних пристроїв та устаткування?

48. Які види висновків готуються за результатами експертного обстеження технічних пристроїв? Що до них додається?

49. Які існують вимоги до проведення експертизи декларації промислової безпеки небезпечного виробничого об'єкта? Які нормативні документи їх регламентують?

50. Що таке декларація промислової безпеки? Якими додатками вона доповнюється?

51. Яка мета проведення експертизи декларації промислової безпеки небезпечного виробничого об'єкта? Які вимоги до результатів її проведення?

52. Що повинен містити висновок експертизи на декларацію (дозвіл застосування) небезпечного виробничого об'єкта?

53. З яких елементів повинен складатися висновок експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

54. Вимоги до оформлення висновків експертизи з охорони праці та промислової безпеки?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про охорону праці [Електрон. ресурс] : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII // Відомості ВРУ. – 1992. – № 49. – С. 668. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

2. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електрон. ресурс] : Закон України від 18.01.2001 № 2245-III // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 7. – С. 96. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14/stru>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

3. ДСТУ 8907:2019 Настанова щодо організації проведення експертизи проєктної документації на будівництво [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=85772, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

4. НПАОП 0.00-4.12-2005 Перелік робіт з підвищеною небезпекою [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0232-05>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

5. Про затвердження переліку машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2021-%D0%BF#Text>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

6. Порядок видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки [Електрон. ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-%D0%BF#Text>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

7. Про затвердження Вимог до суб'єктів господарювання, які мають намір виконувати (виконують) експертизу стану охорони праці та безпеки промислового виробництва, проводити (проводять) технічний огляд, експертне обстеження (технічне діагностування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 січня 2024 р. за № 76/4142. [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/re41421>, вільний (дата звернення: 16.12.2025). – Назва з екрана.

Електронне навчальне видання

СЕРІКОВ Яків Олександрович

**ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА
ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної
форми навчання зі спеціальності 263 – Цивільна безпека, освітня
програма «Охорона праці»)*

Відповідальний за випуск *Ю. С. Левашова*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *Я. О. Серіков, І. В. Волосожарова*

План 2026, поз. 39Л

Підп. до друку 02.03.2026. Формат 60 × 84/16.

Ум. друк арк. 1,6.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Чорноглазівська, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 8386 від 14.07.2025.